

Milan Vincetič

Niko Grafenauer: *Nočitve*.

Ljubljana: Nova revija (zbirka Samorog), 2005.

Še preden sem se sploh lotil zapisa o najnovejši Grafenauerjevi pesniški zbirki, ki je bila izšla ob njegovi petinšestdesetletnici, sem padel v precep, kako sploh brati njegovo poezijo: ali skozi poetsko-filozofski diskurz "vse-je-zdaj", o katerem je v spremni besedi razpredal dr. Tine Hribar, ali skozi optiko pesnika Jožeta Snoja, ki je na zavihku knjige pomenljivo in prepričljivo zapisal: "Grafenauer ni pesnik blagega sentimenta, njegovo čustvo je napičeno na ost ostrega intelekta, v njem ni bolečine nedoživetega, ampak z vsemi registri srca in uma doživljanega. /.../ Je nenadkriljiv mojster tistega metaforiziranja, ki nagovarja le bivanjsko izzivalne in ranjene, katerim čustva zaplamenijo šele nad večnim ledom zadnjih spoznanj. Navaden *terminus technicus* v povezavi s čutno-nazornim vtisom, na primer, pa v tej metaforični alkimiji po grafenauersko uglašeno zazveni vesolje."

Brez dvoma mi je, kot pesniku, bližje Snojevo branje, pa ne le zaradi mojega pomanjkljivega filozofskega znanja, temveč zato, ker skuša Snój, kot bom tudi jaz, pokukati skozi Grafenauerjev okular, torej skozi gledišče, ki je bližje pesniškemu "čudenju in zrenju" kot vse(o)značujoči (objektivni) filozofski instrumentarij, s katerim poskuša dr. Tine Hribar priti do razlage in (so)razmerja bivanjskih koordinat, češ da "že sam *vsejezdaj v zdaj* kot časovno določilo vpenja vse: ne le časovno, ampak tudi prostorsko".

Kakor koli: že ob prvem branju dobimo vtis, da *Nočitve* prevevajo predvsem temni registri, ki jih pesnik (z)gosti predvsem s svojimi zasekanimi verzi ter s končnimi ločili, s katerimi doseže sinkopiran ritem. Grafenauer namreč ni, kot ugotavljata tudi oba zapisovalca v zbirki, zgolj manirist, ki želi učinkovati z uglajenim estetiziranjem, ne, Grafenauer preseneča (že od *Palimpsestov*, 1984, dalje) predvsem s svojo njemu lastno govoricu, ki se odreka vsemu, kar ne "odmeva od krikov". Grafenauerjevi

verzi se torej z vsem svojim ekspresivnim nabojem, ki mestoma kar "spusti tlak do ledišča", zlagoma spušča v nižave (lastnega) bivanja, ki je zaznamovano tako z leti kot s spomini na bližnje prijatelje ter seveda mater, ki je od njegovega rojstva "svetlobno leto daleč proč, /.../ odprta, nikdar zaceljena z obliži, z dnevi / iz temnice, kjer ni nikogar // rana" (cikel *Vreteno*). Prvi verzi (tudi kitic), ki kažejo na eksplozivni ustvarjalni vzgib, pa so ponavadi pretanjene osebne lirske refleksije, v katerih se ne more in noče izogniti svojemu občutenju tako lastnega "presipavanja" kot "hipa v višji čas vrnitve". Tako v prvem ciklu v pesmi z naslovom *Senzor luči me otipava* pomenljivo zapiše: "nočim na petinšestdeseti strani predpisanega / časa, nepodpisan. jutro prihaja z belim / pečatom, ki ne zbledi. vzdigujem se / mize iz noči. ura je tri".

Nespanje, pravzaprav nočenje, seveda ne v pejorativnem smislu, je tisto vreteno, na katerega se predejo Grafenaurjeve lirske izpovedi, v katere vpleta, kar je seveda njegov "odmev po hodnikih jezika", tudi navedke pesnikov (Celan, Zajc, Kocbek ...), antičnih ali mitičnih, tudi svetopisemskih oseb ali filozofov (Heraklit); ti delujejo kot oddajen pritrkovalec, ki se ugnezdi v "noč, odposlano s povratno pošto" med njiju, kjer "polje dvojina, brez preostanka". V drugem razdelku z naslovom *V sončavi, nizko* se namreč poleg ogovorno/nagovornega *ti* pojavi tudi zaimek *midva* kot prostor erotike. "Prižgiva si svetilko, / da se razpusti po sobi. gledam te / s pokrajino v očesu. naj se razgrne / v posteljo pod najinimi gibi," zapiše v drugi pesmi omenjenega cikla, ki je prav tako nabit z dramtiziranimi (retoričnimi) vprašanji o smislu bivanja, ljubezni, vrnitve in lastne prisotnosti. Tako v sedmi pesmi pomenljivo/pričakovano, z veliko mero dvoma in nejevernosti, zapiše: "sem tam, kjer se začinjaš ti? / kje si? v nepopolnosti? /.../ kdo sva? tako raznóčena / zate in zame?". Vprašalni naklon ni zgolj nagovor bralcu, temveč trpko samospraševanje, na katerega skušajo najti odgovor tako empiriki kot agnostiki; pesniki seveda lahko, kot tudi Grafenauer, odgovarjajo z magijo Chagalla ali z Ugnarettijevim *Jutrom*, vendar ostajajo na pol poti kot vsak "v svoj zunaj, ki vdira skozi vrata".

Življenje je torej iz neenakih polovic, saj sva "vsak zase s sabo za korak odmaknjena", kajti v njem so "trzavi kazalci javnih ur, med nas potaknjeni rokovniki, obveznosti, dnevne novice", torej vsa banalnost vsakdana, zaradi katere "sekundno gol gre po ulici".

V tretjem, osrednjem razdelku *Nočitve*, po katerem je naslovljena tudi knjiga, se v verzih, natopljenih z erotiko, pripiše tudi tale stih: "kakšen slednik gre s črnimi stopinjami po beli tabli za ljudmi?" Je ta slednik bog/Bog, "ko se dotikava, z jazinti osvetljena v črnem fiksirju večnosti?"

Najbrž, kajti "bog si nazdravlja z nama (in) besede iščejo svoj glas, priprte med glasilke molka". V pesmi se zaseli oblastnost molka in tišine, letni časi se vse bolj nagibajo, december postaja "ledenodobna katedrala" in prav zaradi te atmosfere, ki mnogokrat zadiši po brezizhodnosti, mu ne preostane drugega, kot da naredi obrat k že vidnemu, torej k dilemi "kje sva? ti nad vodami, jaz v temi?". In kdo naju odreši? Bog, ki "spi v neznanem, do zadnjega / izplaknjen od trenutkov, ki nas / preštevajo, da se ne izgubimo v svojem / ubožnem času"? Ali morda "odmev, ki se povrača k sebi nazaj na poti k nama"? Pesnik odgovarja, da je življenje eno samo tavanje "v venomer smrtno živi na-pot-enosti", da je torej do *vsejezdaj* le klic po vrnitvi, torej k (pra)začetku, kjer "zrak, ki ga dihaš, smrt gosti".

Smrt je torej *enost* in *napotenost*, torej tisti *vsejezdaj*, na katerem je "vsak sam zase risba z ogljem, ki visi v beli galeriji večnosti". Navsezadnje tam, kjer mimohodiš ali si nagovorjen "z odprtim, kjer se začenja vprašanje o božjem obstoju". Iz platen, ki so stkana iz pajčevine spominjanj, tako priniknejo kot fazmagorije bernikovskih figur pokojni Dane Zajc, Rudi Šeligo, Edvard Kocbek, Frančiška G. in veliki Heraklit, ki sprašuje, "kako bi se kdaj kdo prikrl pred tistim, kar ne zahaja". Pesnika seveda vežejo na preminule (razen na Heraklita) osebna izkušnja, spomini ter rana njihove (nenadne) smrti, ki je hkrati "vstopno vreteno, ki se z nami vrti". Te pesmi so odsev "privida obrazov, ki so se odmaknili v svojo mrzlo uro smrti in gledajo za njim", nabite so s subtilnostjo in skepso, češ "je zadnji glas ljubezni v Drugem, kjer drugega ni?", obenem pa kažejo, vsaj v pesmi, posvečeni Kocbeku, na travmatičnost minulih časov, za katerimi je ostal "samo dolg črn mir pod prevezo s široko odprtimi očmi".

V zadnjem razdelku *Presipanje*, katerega naslov brez dvoma asociira na peščeno uro, pa tudi na krščanski imperativ, češ "iz prahu/nič(a) si, v prah/nič se povrneš", se samospraševanje o smrti kot cilju/smislu k (ne)končnosti samo še poglobi. "Smrt ziblje čas, ki v njem odmeva molku izročeni živi glas", zapiše že v uvodni pesmi; začne jo s pretresljivim verzom "kadar te doleti tvoj *vsejezdaj*, je nebo vpeto do neskončnosti, ki sije vate". Smrt je torej neizogibna hipnost, ki posede v slehernika, a se vrača kot (pra)odmev. "Vse, kar sem mimo sebe, se me oprijema s prsti," zapiše v eni izmed pesmi, kajti "vstopa tema, karbon, novi horizont". Nad pokrajine, ki jih mestoma obarva z murnovskimi toni, se vse bolj sesipa čas, torej "s tesnobečnostjo, ki se razliva, tuširan dan", v katerem "krik ogleni v podpodju". Torej v neopaznost, v katero je "Bog odložil svoje kosti v zemljo, ki škrti z njimi". In navsezadnje tja,

kjer se "nihče, zakopan vanjo, ne oglašča z Besedo, (kajti) molk v njej razpada brez naslova". Molk pa je namreč tista predbeseda, ki bi se morala pisati z veliko začetnico.

Grafenauerjeve *Nočitve* so pesnikova najbolj pretresljiva – in upam si trditi, da tudi najbolj zrela – lirska izpoved; ne toliko zaradi plazme podob, ki se na koncu sprimejo v skorajda neznosno težo, temveč zaradi avtorjevega neposrednega, nagovornega *ti*, ki bralca ne sprejema kot pasivnega konzumenta, temveč sogovornika, sospraševalca. In ko jo odložiš in se napotiš v "dan, ki gre po ulici, žigosan z vase zaprtimi obrazi", se zaveš, da v "neslišnih urah presipanja narašča davek, pridušen življenju", življenju, za katerega Niko Grafenauer še tako dobro ve, da se da upesniti le z "usti, na katerih je (hkrati) mraz in samogovori". Kot vselej doslej.